

COVID-19 i vulneració de drets humans

êçp̃ escola de cultura de pau

Iván Navarro Milián

Investigador de la Escola de Cultura de Pau de la UAB
Nº 15 Desembre 2021

Apunts ECP de
Conflictes i Pau

Resum

En març de 2020 l'Organització Mundial de la Salut (OMS) va declarar el nivell de pandèmia mundial per a la propagació del virus de la COVID-19 i va sol·licitar als governs que prenguessin les mesures pertinents per contenir la seva propagació. Des d'aquell moment s'han adoptat múltiples mesures per a controlar la pandèmia que han tingut efectes positius en la contenció de l'enfermetat, però també han afectat al exercici dels drets de les persones en nombrosos àmbits de la seva vida: accés a serveis bàsics, treball, circulació, educació, reunió pacífica, privacitat, vida familiar, religió, etc. En múltiples ocasions, les mesures decretades, lluny d'aplicar-se amb l'objectiu de salvaguardar la salut pública, han sigut instrumentalitzades per a reprimir o discriminar a grups específics, reduir l'espai cívic i censurar veus crítiques, així com per a violar els drets de diferents col·lectius.

Shock i Crisis. Novament l'oportunitat en el desastre

L'11 de març de 2020, després de l'increment en els nivells de propagació del virus del coronavirus (COVID-19), l'Organització Mundial de la Salut (OMS) va declarar el nivell de pandèmia mundial, sol·licitant als governs que prenguessin les mesures pertinents per a contenir la seva propagació. A partir d'aquell moment, la majoria de països van adoptar diferents mesures sota la justificació de tractar de contenir l'epidèmia, que van suposar la limitació de diferents drets, decretant lleis d'emergència, estats d'alarma o d'excepció i mesures excepcionals. En nombrosos països, l'aplicació d'aquestes mesures

va incidir en la restricció de drets fonamentals com la llibertat de circulació, expressió i reunió pública, així com el dret a la vida privada i familiar i el dret a treballar, entre d'altres.

La protecció dels drets humans es troba circumscrita en 18 tractats i en protocols internacionals, en els quals es desenvolupen els 30 articles definits en la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948.¹ En aquests, segons la base del dret internacional dels drets humans, s'estipula que els governs estan obligats a adoptar mesures quan hi hagi una emergència pública amb la fi de garantir la salut pública i altres objectius, així com per prevenir amenaces a aquesta. Això permet l'adopció de diferents restriccions sobre alguns drets, inclús la seva suspensió, sempre que es realitzi sobre una base legal (declaració de l'estat d'emergència), estiguin basades en evidències científiques, no siguin arbitràries ni discriminatòries, s'adoptin respectant la dignitat humana, i siguin limitades en el temps, proporcionades i subjectes a revisió. Així mateix, també els governs estan obligats a registrar davant la ONU així com davant dels seus respectius organismes regionals – en cas de ser estats part – (UE, OEA, UA, etc.) aquests estats d'emergència que suspelen les seves obligacions en el compliment dels drets humans, per a que aquests òrgans avaluin la seva legitimitat i monitoritzin les restriccions aplicades.²

Si bé l'adopció de les diferents mesures generades en el marc de les restriccions posades en marxa per a contenir la pandèmia de la COVID-19 han tingut efectes positius en la contenció de l'enfermetat, també ha afectat a l'exercici dels drets de les persones en molts àmbits de la seva vida (accés a serveis bàsics, treball, circulació, educació, reunió pacífica, privacitat, vida familiar, religió, etc.). Així mateix, en múltiples ocasions, les mesures decretades, lluny d'aplicar-se amb l'objectiu de salvaguardar la salut

1. Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans, "Los principales tratados internacionales de derechos humanos", Nacions Unides, Nova York i Ginebra, 2006. Disponible [en línia](#).

2. Human Rights Watch, "Dimensiones de derechos humanos en la respuesta al COVID-19", 31 de març de 2020. Disponible [en línia](#).

Tractats i Protocols Internacionals de Drets Humans

[Convenció Internacional sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació Racial](#) (1965); [Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics](#) (1966); [Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals](#) (1966); [Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona](#) (1979); [Convenció contra la Tortura i Altres Tractes o Penes Cruels, Inhumans o Degradants](#) (1984); [Convenció sobre els Drets del Nen](#) (1989); [Convenció internacional sobre la protecció de tots els treballadors migratoris i els seus familiars](#) (1990); [Convenció Internacional per a la protecció de totes les persones contra les desaparicions forçades](#); [Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat](#) (2006); [Protocol Facultatiu del Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals](#) (2008); [Protocol Facultatiu del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics](#) (1966); [Segon Protocol Facultatiu del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics destinat a abolir la pena de mort](#) (1989); [Protocol Facultatiu de la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona](#) (1999); [Protocol Facultatiu de la Convenció sobre els Drets del Nen relatiu a la participació de nens en els conflictes armats](#) (2000); [Protocol Facultatiu de la Convenció sobre els Drets del Nen relatiu a la venda de nens, la prostitució infantil i la utilització de nens a la pornografia](#) (2000); [Protocol Facultatiu de la Convenció contra la Tortura i Altres Tractes o Penes Cruels, Inhumans o Degradants](#) (2002); [Protocol Facultatiu de la Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat](#) (2006)

pública, han sigut instrumentalitzades per a reprimir o discriminar a grups específics, reduir l'espai cívic i censurar les veus crítiques, així com per a violar els drets de diferents col·lectius. Novament, l'escenari de por, trauma i inseguretat i desordre que ha acompanyat a la crisi generalitzada per la COVID-19, de la mateixa manera que ha ocorregut amb altres crisis, ha servit com a marc catalitzador per a mesures de limitació de drets civils i polítics. D'això ja alertava Naomi Klein en la seva obra *La doctrina del Shock*,³ on descrivia com el capitalisme del desastre es nodreix de moments de crisis (pandèmies, terratrèmols, cops d'estat, cracks financers, guerres, etc.) per a posar en marxa restriccions/reformes que serien inviables d'adoptar en un altre context. L'*estat de shock* col·lectiu que generen aquests episodis es converteix en l'escenari idoni per a que les societats renunciïn a valors que d'altra forma defensarien amb enteresa, sostenia Klein.⁴

En aquest context on les restriccions imposades en nombrosos països pels governs s'estan erigint, no com simples mesures extraordinàries i provisionals per a fer front a la pandèmia, sinó que, tal i com denuncia Amnistia Internacional (AI), "*formen part d'una ofensiva contra els drets humans que s'ha viscut a tot el món durant els últims anys. Els governs han trobat una altra excusa per a intensificar el seu atac contra la societat civil*".⁵

En aquest article recopilem, a partir de diferents informes generats per organismes de drets humans, alguns dels múltiples impactes registrats sobre la vulneració de drets humans a partir de les mesures restrictives adoptades en el marc de la pandèmia de la COVID-19.

Censura a la llibertat d'expressió

Un dels majors impactes que han tingut les mesures restrictives adoptades en el marc de la restricció de drets es relaciona amb la llibertat d'expressió i informació. Així ho testifiquen diferents organitzacions en defensa dels DDHH que han constatat un increment de la repressió de la llibertat d'expressió, reunió i premsa en tot el món des de l'inici de la crisi sanitària. Segons denuncia Human Rights Watch (HRW), **83 països han restringit drets de llibertat d'expressió o reunió, però únicament 44 d'ells han declarat l'estat d'emergència**, tal i com exigeix el dret internacional. Així mateix, HRW denuncia que cap va registrar derogacions relatives a la llibertat d'expressió, i només vuit van registrar derogacions vinculades amb la llibertat de reunió. Això els ha permès evadir les mesures de supervisió internacional, necessàries per a tractar d'evitar els abusos de les mesures.⁶

AI, en el seu informe *Silenciament i desinformació: La llibertat d'expressió, en perill durant la pandèmia de COVID-19*, també ha denunciat l'atac global contra la llibertat d'expressió per part de governs i els seus efectes, censurant els mitjans de comunicació, xarxes socials o a professionals de la salut i detenint a periodistes i activistes. Aquestes pràctiques no només han vulnerat els drets humans elementals, sinó que també han privat a la població d'accedir a informació per a contenir l'enfermetat, la qual cosa ha fet que de les aproximadament cinc milions de morts que ha generat la COVID-19, "*la falta d'informació probablement ha sigut un factor que hi ha contribuït*".⁷

3. Klein, Naomi (2007) *La doctrina del Shock*. El auge del capitalismo del desastre. Ediciones Paidós, Barcelona.

4. *Ibidem*, p.41

5. Amnistia Internacional, "Silenciamiento y desinformación: La libertad de expresión, en peligro durante la pandemia de COVID-19", 19 de octubre de 2021. Disponible [en línia](#).

6. Human Rights Watch, "COVID-19 Triggers wave of free speech abuse". Disponible [en línia](#).

7. Amnistia Internacional, "Silenciamiento y... *op.cit.*

En diferents països, les noves lleis emanades sota pretext de salvaguardar la salut pública estan sent utilitzades amb el objectiu de silenciar a l'oposició i la informació independent que ha qüestionat la resposta governamental per fer front a la COVID-19. Moltes d'aquestes lleis s'han caracteritzat per la seva imprecisió i ambigüitat, criminalitzant, entre altres aspectes, la difusió d'informació qualificada com "errònia" sobre la pandèmia o les denúncies sobre les mesures adoptades pels governs. Segons HRW, en **almenys 24 països s'han promulgat aquests tipus de legislacions imprecises** que criminalitzen la informació no autoritzada sobre la COVID-19, i en **almenys 51 països les autoritats han utilitzat aquestes noves lleis o lleis prèvies**, per a detenir i processar a les persones que han qüestionat les respostes enfront de la pandèmia, donant lloc a la imposició de multes o penes de presó.⁸

Exemples d'això s'han registrat a **Etiòpia**, on el govern va aprovar el 23 de març de 2020 una llei que permet a l'estat empresonar i multar a persones que publiquin informació considerada falsa, amb una gran ambigüitat en la definició del que es considerat "fals" o "delictiu", donat peü a la interpretació de les autoritats. El mateix ha succeït a **Rússia** l'abril de 2020, quan el govern va ampliar la seva legislació contra "les 'notícies falses'" i va introduir sancions penals per a la "difusió pública d'informació deliberadament falsa" en el context de situacions d'emergència. A **Nicaragua**, l'octubre de 2020 l'executiu va aprovar la "Llei Especial de Ciberdelictes" que concedeix amplies facultats per a reprimir la llibertat d'expressió, permetent castigar a aquells que critiquen les polítiques governamentals. A **Níger** va ocórrer un fet similar amb la llei de Ciberdelinqüència aprovada l'any 2019. També a **Tanzània**, on l'administració de l'expresident John Magufuli va adoptar una postura negacionista sobre la COVID-19 i va aprovar diferents lleis, entre elles la penalització de les considerades "notícies falses", per a silenciar a periodistes, defensors i defensores de drets humans i membres de l'oposició política. Altres casos similars s'han registrat en països com **Filipines** (Llei Bayanihan de març de 2020), **Cambodja** (Llei sobre l'estat d'excepció de març de 2020 o la llei de la COVID-19 de març de 2021), o **Botswana** (Llei de poders d'excepció d'abril de 2020), entre d'altres.

Així mateix, segons dades d'AI, en **almenys vuit països s'ha suspès o restringit el dret a sol·licitar/rebre informació sobre la situació sanitària de les autoritats, i en 12 s'han bloquejat informes o s'han tancat mitjans de comunicació per la seva cobertura de la crisi**.⁹ Un

exemple d'això es va donar a Brasil el 5 de juny de 2020, quan el president Jair Bolsonaro va ordenar el cessament de la publicació de les dades de persones infectades i mortes per la COVID-19, eliminant les dades històriques de les pàgines oficials. Tot i així, dies després el Tribunal Suprem va dictaminar la improcedència de la mesura, obligant a l'executiu a informar a la població.

Països com Brasil, Tanzània o EUA (durant les administracions de Bolsonaro, Magufuli i Trump respectivament), s'han caracteritzat per ser administracions que han adoptat una postura negacionista sobre la COVID-19, sent criticades i qüestionades per crear confusió i difondre informació errònia al voltant de la pandèmia.

D'altra banda, l'organització Access Now i la Coalició #KeepItOn, dedicades a la protecció dels drets digitals, van documentar durant l'any 2020 **almenys 155 casos a 29 països on es van produir bloquejos a les restriccions a Internet**: Xina, Tailàndia, Indonèsia, Uzbekistan, Cuba, Tanzània, Bangladesh, Bielorrússia, Camerun, Txad, Etiòpia, Gambia; Myanmar, Togo, Iemen o Uganda, entre altres.¹⁰

També diferents governs han atacat de forma directa als mitjans de comunicació en un intent de controlar els seus continguts i discursos (Filipines, Zàmbia, Egipte). Els atacs no s'han dirigit exclusivament contra els mitjans, sinó també contra els seus periodistes. La organització Reporters Sense Fronteres (RSF), en el seu informe Balanç Anual 2020, va denunciar que el número de periodistes detinguts o les infraccions registrades es van duplicar entre els mesos de març i maig de 2020 coincidint amb la declaració de pandèmia global per part de l'OMS i la posada en marxa de les mesures restrictives. Al llarg de l'any 2020 les infraccions dirigides a periodistes representaven el 35% de tots els atacs registrats durant l'any (enfront de les agressions físiques o les amenaces, que suposen el 30% de les violacions registrades). El **continent asiàtic** va destacar per concentrar la major xifra de periodistes detinguts per causa de la cobertura de Covid-19 (7 a Xina, 2 a Bangladesh i 1 a Birmània).¹¹ De la mateixa manera, en un informe conjunt de RSF i Cartooning for Peace, es va denunciar que a l'**Àfrica subsahariana** el nombre de detencions a periodistes es va triplicar entre el 15 de març i el 15 de maig de 2020 en comparació al mateix període de l'any anterior. Exemples de l'esmentat tema han sigut les detencions de veus crítiques produïdes a Etiòpia, Burundi, Nigèria, Moçambic, Benín, Zimbabue, Madagascar, Rwanda, Eswatini, Camerun, Uganda, Níger o Tanzània, entre altres; el bloqueig de webs i el tancament de mitjans

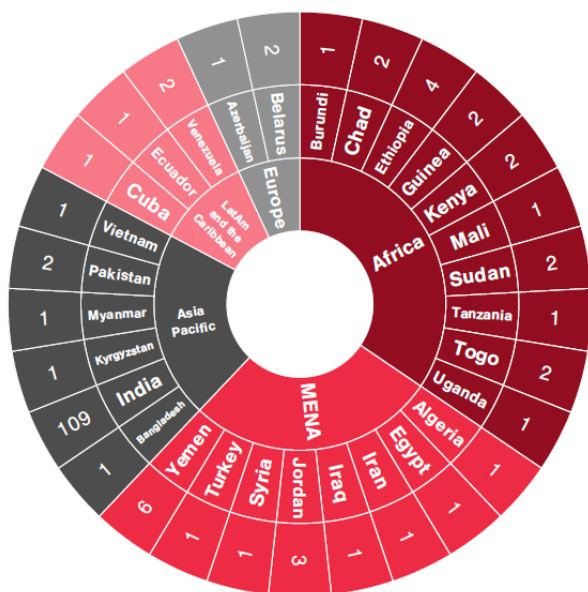
8. Human Rights Watch, "La Covid-19 propicia oleada de abusos contra la libertad de expresión", 11 de febrer 2021. Disponible [en línia](#).

9. *Ibidem*.

10. Access Now, "Shattered dreams and lost opportunities", març de 2021. Disponible [en línia](#).

11. Reporters Sense Fronteres (2020); *Balanç Anual 2020 de periodistas presos, secuestrados y desaparecidos*. Disponible [en línia](#).

Gràfic 1. Bloquejos registrats de Internet per regió el 2020

Font: Access Now

(Benín, Gambia, Nigèria, Tanzània) o la restricció a l'accés de la premsa a determinats contextos (la regió etíop de Tigre o a la regió moçambiquesa de Cabo Delgado, ambdues caracteritzades per patir contextos de conflictes armats).¹²

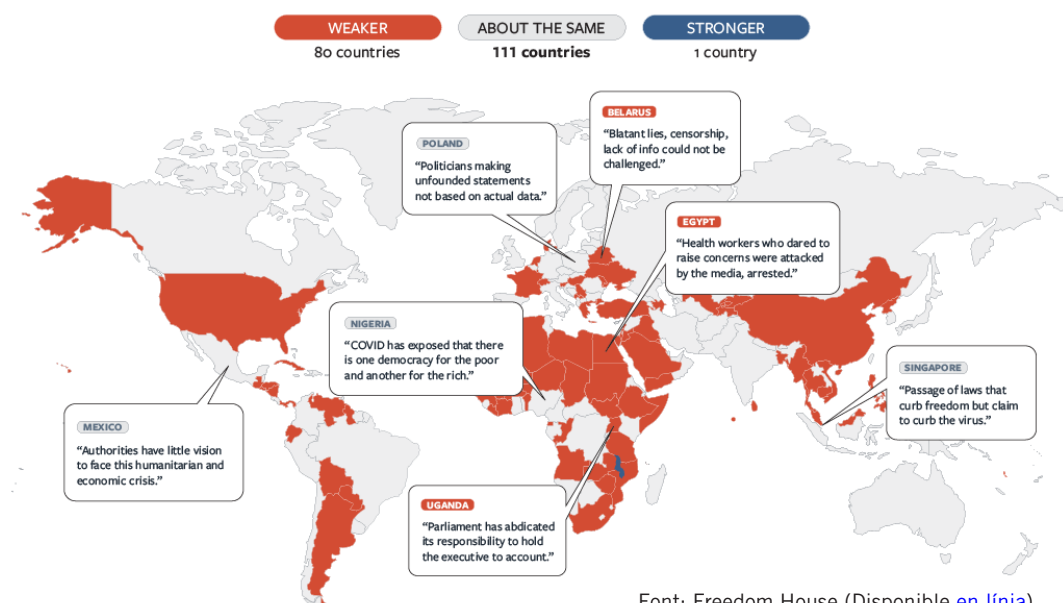
Vulneració de drets polítics i civils

La declaració de les mesures excepcionals per part de múltiples estats ha tingut també implicacions en la restricció de drets polítics, que s'ha manifestat en el tancament d'òrgans governamentals (Parlaments, Corts, tribunals de justícia) o en la suspensió, retard o desenvolupament democràtic de processos electorals, transgredint el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics de 1966.

Freedom House, al seu informe *Democracy under Lockdown: The Impact of COVID-19 on the Global Struggle for Freedom*, va denunciar que **a més de 80 països la qualitat democràtica s'ha deteriorat**, en part degut a l'aplicació a discreció de les mesures restrictives per a contenir la pandèmia, les quals han generat abusos de poder, han estat sovint utilitzades com a coartada per reprimir, silenciar o discriminar determinats grups i veus crítiques, han reduït l'espai cívic tancant institucions importants, soscavant els propis sistemes de rendició de comptes necessaris per protegir la salut pública, així com han estat utilitzades per violar els drets de les dones, persones migrants o altres col·lectius en situació de vulnerabilitat especial.¹³

Particularment s'han vist afectats aquells països que comptaven amb sistemes febles en la protecció de

Mapa 1. Deteriorament de la democràcia durant 2020

Font: Freedom House (Disponible [en línia](#))

12. Reporters Sense Fronteres i Cartooning for Peace (2020) "Africa: The 2020 pandemic has challenged press freedom". 26 de novembre de 2020. Disponible [en línia](#).

drets i davant de l'abús de poder, els quals han patit majoritàriament aquest deteriorament. Respecte aquest tema, les dades de l'Índex Ibrahim de Governança Africana ja ressaltaven el 2019 una reculada als **països africans** en termes de bona governança a causa de la caiguda dels indicadors a les àrees de DDHH i participació i inclusió, així com en els relatius seguretat i estat de dret. Durant l'any 2020 i 2021 els efectes de la pandèmia han continuat deteriorant els índexs de bona governança al continent africà.¹⁵ Durant l'any 2020 i 2021 els efectes de la pandèmia han continuat deteriorant els índexs de bona governança al continent africà. De fet, només al 2021 es van registrar al continent africà quatre cops d'estat que van aconseguir enderrocar governs (Guinea, Mali, Txad o Sudan), així com dos intents més fallits (Níger i Sudan), la qual cosa suposa un increment significatiu d'aquesta pràctica castrense en relació amb anys anteriors.

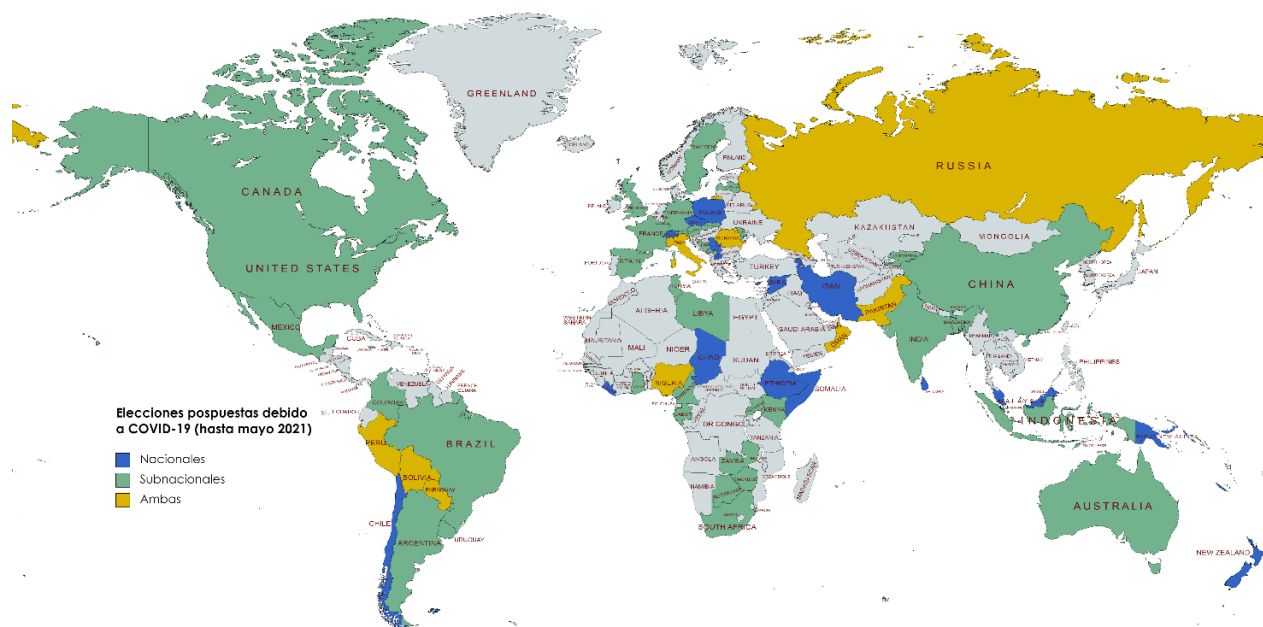
De manera especial, segons l'Institut Internacional per a la Democràcia i l'Assistència Electoral (IDEA), la pandèmia de la COVID-19 ha “impactat profundament” els processos electorals arreu del món,¹⁶ ja sigui perquè aquests processos s'han hagut de realitzar en condicions inadequades, o han estat posposats o suspesos a causa de la intenció de les autoritats d'evitar aglomeracions.

garantir-ne la transparència i el desenvolupament, així com protegir la salut pública durant els sufragis. Entre l'inici de la pandèmia i el maig del 2021, la Fundació Internacional de Sistemes Electorals (IFES) va registrar **119 ajornaments electorals a 69 països i vuit territoris**.¹⁷

En alguns casos el context de crisi global ha servit per instrumentalitzar aquests processos democràtics per part de les autoritats per tal de reforçar el control autoritari; i s'han registrat freqüents acusacions de politització de les decisions sobre l'administració electoral. Alguns dels impactes negatius registrats en els processos electorals per les mesures adoptades remeten a la disminució de la participació ciutadana; eleccions menys transparents; biaixos deguts a l'aplicació desigual de les mesures restrictives; ús de mesures de seguretat i salut pública per restringir i reprimir l'oposició política; reducció de les missions d'observació electoral; pròrrogues inconstitucionals de mandats a causa de l'ajornament d'eleccions; etc.

A **Hong Kong**, per exemple, després d'un any de protestes ciutadanes contra el control de la Xina, les eleccions legislatives previstes per al setembre del 2020 es van posposar durant 12 mesos, mesura que va ser qüestionada

Mapa 2. Eleccions posposades degut a la pandèmia Covid-19 (fins 11 maig 2021)

Font. Elaboració pròpia a partir de dades de IFES

13. Sarah Repucci i Amy Slipowitz (2020) *Democracy under Lockdown: The Impact of COVID-19 on the Global Struggle for Freedom*, Freedom House. Octubre de 2020. Disponible [en línia](#).
14. L'Índex es basa en el desenvolupament d'una enquesta on es classifica als 54 estats africans segons diversos criteris que mesuren la percepció ciutadana sobre: seguretat, drets humans, estabilitat econòmica, lleis justes, eleccions lliures, corrupció, infraestructura, pobresa, salut i educació. Mo Ibrahim Foundation (2020) "2020 Ibrahim Index of African Governance". 25 de novembre de 2020. Disponible [en línia](#).
15. Mo Ibrahim Foundation, "COVID-19 in Africa. One Year on: Impact and Prospects", 2021 Forum Report. Disponible [en línia](#).
16. IDEA, "Elections and COVID-19", Technical Paper 1, març de 2020. Disponible [en línia](#).
17. IFES, "Elections Postponed Due to COVID-19 - As of May 11, 2021", maig de 2021. Disponible [en línia](#).

per l'oposició que esperava obtenir un gran suport després dels bons resultats en les votacions del consell de districte del 2019. A **Sri Lanka**, el Parlament nacional, controlat per l'oposició, va ser dissolt el març del 2020 pel president Gotabaya Rajapaksa, en un intent per celebrar eleccions parlamentàries anticipades al mes d'abril. A **Malàisia**, l'estat d'excepció declarat va comportar la suspensió de celebració d'eleccions i va permetre al govern aprovar lleis sense control parlamentari. A Burundi el procés electoral es va desenvolupar el maig de 2020 enmig de la quarantena, cosa que va obligar als observadors electorals internacionals a respectar l'aïllament, no podent monitoritzar el desenvolupament dels comicis. A Guinea l'ajornament de les eleccions presidencials i la reforma constitucional van provocar una greu escalada de la violència dirigida pels cossos de seguretat, amb desenes de víctimes mortals. En aquest país, igual que a Tanzània o Uganda, es van denunciar episodis de persecució a l'oposició, que en alguns casos es va saldar amb la detenció d'alguns dels seus líders.

Repressió i violència en la implementació de les mesures excepcionals

Amb l'objectiu d'assegurar l'aplicació de les mesures excepcionals decretades, diferents governs han fet un ús desproporcionat de la força a través dels cossos i les forces de seguretat de l'estat. En aquells contextos caracteritzats per unes relacions estat-societat precàries, on el contracte social és fràgil o està trencat, la confiança ciutadana en les seves institucions de cara a l'aplicació de les mesures excepcionals ha estat menor.¹⁸ A aquesta desconfiança a les institucions també cal sumar-hi la instrumentalització política que alguns governs han fet de les mesures d'excepció amb la finalitat de reprimir protestes socials i contenir moviments opositors.

Al va denunciar que en **almenys 60 països les autoritats han aprofitat el marc d'excepció per adoptar mesures punitives i coercitives** que han generat violacions als DDHH, alhora que han dividit societats i no han servit per abordar la crisi sanitària. Entre les diferents violacions als drets documentades, figuren detencions i reclusions arbitràries, ús il·legítim de la força, tortura i altres maltractaments,

desallotjaments forçosos, expulsió il·legal de persones refugiades i treballadors i treballadores migrants, i actuació policial discriminatòria.¹⁹ En la mateixa línia, l'organització Freedom House va presentar evidències de **violència policial contra civils en el marc de l'aplicació de restriccions a almenys 59 països**.²⁰ També HRW va documentar que les forces militars i policials havien agredit en almenys 18 països, a periodistes, "bloguers" i manifestants, així com en 10 països més les autoritats van prohibir o dispersar de manera arbitrària protestes organitzades en rebuig a la resposta governamental a la COVID-19.²¹ A l'**Àfrica subsahariana**, AI va assenyalar que alguns governs han recorregut a l'ús de força excessiva a l'hora de la implementació d'aquestes mesures, fet arrestos o detencions arbitràries, restriccions a l'espai cívic i negació general del dret per buscar asil.²²

Segons dades d'ACLED, entre març del 2020 i octubre del 2021 es van registrar **18.918 esdeveniments de protestes i disturbis a nivell mundial, en què es van produir 2.210 morts ocasionades per les forces de seguretat davant de manifestants**, les quals es van concentrar en països com Myanmar amb 612 morts associades, Etiòpia (218), República Democràtica del Congo (133), Colòmbia (124), Nigèria (122), Uganda (82), Guinea (69) o Veneçuela, amb 66 morts.²³

Si bé no tots els esdeveniments i les morts es relacionen directament amb escenaris originats per la pandèmia o per les mesures adoptades –com per exemple a **Myanmar**, on la majoria dels esdeveniments i les morts es van produir durant el primer trimestre del 2021, després del cop d'estat donat pels militars l'1 de febrer–, en molts sí que hi ha una clara relació de causalitat.

A **Etiòpia**, segon país amb més morts vinculades en aquests episodis, en un dels esdeveniments denunciats, almenys 16 persones van ser executades pels cossos de seguretat a la zona Wolaita l'agost del 2020 després de protestes contra l'arrest de líders locals i activistes, suposadament per celebrar reunions contravenint les restriccions de la pandèmia.²⁴ A **Colòmbia**, les massives protestes contra el Govern que es van produir des de finals d'abril del 2021, desencadenes per l'anunci de reforma fiscal decretat per l'executiu, però també motivades per la gestió de la pandèmia, van ser durament reprimides per les forces de seguretat colombianes, resultant mortes almenys 48 persones i més de 2.100 ferides a finals

18. Eisentraut, S., Mieke, L., Hartmann, L. i Kabus, J. (2020) "Polyandemic. Munich Security Report Special Edition on Development, Fragility, and Conflict in the Era of Covid-19", *Munich Security Report*, novembre, pp.29-30. Disponible [en línia](#).

19. Amnistia Internacional, "Represión y COVID19. Abusos policiales y pandemia", 17 de desembre de 2020. Disponible [en línia](#).

20. Sarah Repucci i Amy Slipowitz (2020) *Democracy under...* op.cit.

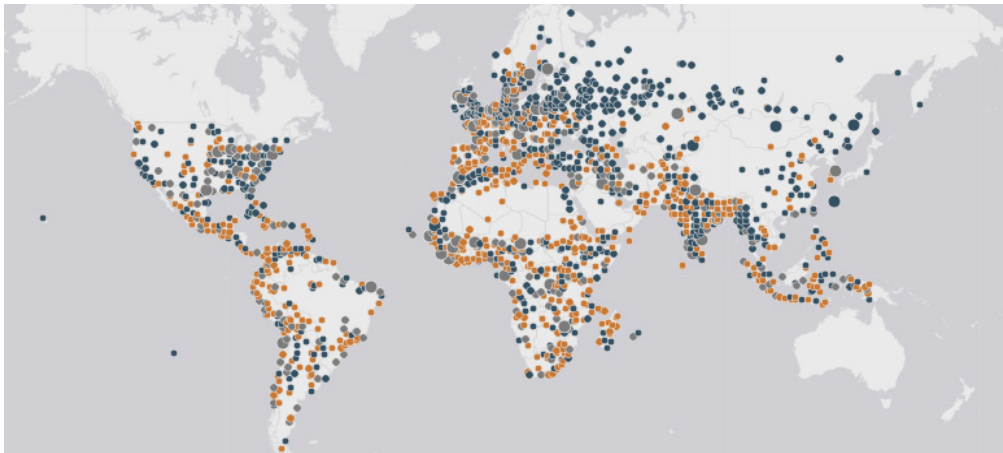
21. Human Rights Watch, "COVID-19 Triggers wave..." op. cit.

22. Amnistia Internacional (2020) "The State of African Regional..." op.cit.

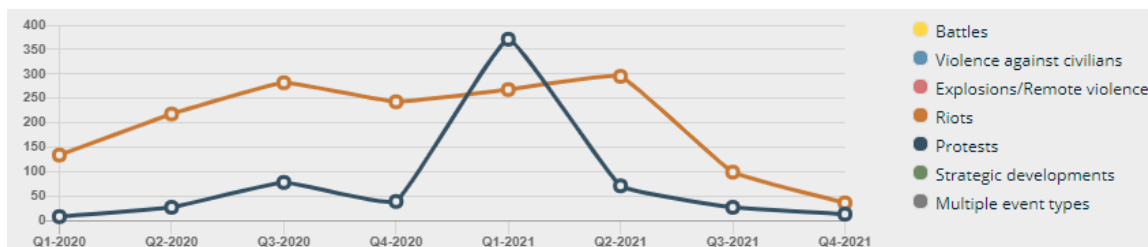
23. Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) *Dashboard*. Disponible [en línia](#). Última visita el 29/12/2020.

24. Royo Aspa, Josep Maria, Murias Morcillo, Celia, Navarro Milián, Iván, "Estat dels drets humans a l'Àfrica subsahariana: avenços, vulneracions i reptes pendents en temps de pandèmia", *Revista IDEES*, Núm.50, 10 de març de 2021. Disponible [en línia](#).

Mapa 3. Protestes i disturbis registrats entre març 2020 i octubre de 2021

Gràfic 2. Nombre de morts produïdes per forces de seguretat en les protestes i disturbis registrats entre març 2020 i octubre de 2021

Font: ACLED (Disponible [en línia](#))

de maig, principalment a Cali.²⁵ A **Cuba** també es van registrar mobilitzacions populars on es va produir un ús excessiu de la força policial i militar en la contenció de les protestes, així com la detenció i/o desaparició de més d'un centenar de persones, segons van denunciar diverses organitzacions, com AI, HRW o Prisoners Defenders.²⁶ També a **Nigèria**, a principis d'abril del 2020 s'havien registrat més morts en el curs de l'aplicació de la tancada per part de les forces de seguretat que les que havien mort per emmalaltir-se de COVID-19.²⁷ A **Uganda**, HRW va acusar el Govern de militaritzar les restriccions de la pandèmia, utilitzant-se per contenir les manifestacions polítiques i restringir les reunions de l'oposició de cara a les eleccions presidencials de gener de 2021.²⁸ En aquest país, la campanya electoral a la carrera presidencial va ser especialment violenta, i es va caracteritzar per la instrumentalització de les mesures restrictives, la repressió i els assassinats a partidaris de l'oposició, on 54 persones van ser assassinades per les forces de seguretat els dies 18 i 19 de novembre de 2020. Finalment, a Filipines, on si bé el nombre de morts registrades en

aquests esdeveniments ha estat menor (13 morts), el president Rodrigo Duterte va ordenar a les forces de seguretat que matessin els que causessin "problemes" durant la imposició de la quarantena comunitària.²⁹

Desigualtat i repressió enfront de regions i col·lectius vulnerables

Si bé la pandèmia de la COVID-19 ha generat una crisi global que ha afectat totes les regions del món, algunes regions, societats, col·lectius i persones han patit els seus efectes amb més intensitat a causa de la seva situació de més vulnerabilitat. A nivell global, la regió **l'latinoamericana** ha estat la més afectada per la pandèmia, incrementant-se notablement els nivells de desigualtat, pobresa i conflictivitat social. Segons AI, la pandèmia ha provocat que **22 milions de persones caiguessin en la pobresa a la regió i vuit més ho fessin en situació d'extrema pobresa**. Les causes es relacionen amb la disminució de l'activitat

25. Radio Francia Internacional, "Un mes de sangrientas protestas en Colombia", 1 de juny de 2021.

26. CNN, "¿Qué está pasando en Cuba? Protestas, crisis económica y el impacto de Covid-19", CNN, 15 de juliol de 2021.

27. BBC, "Coronavirus: Security Forces Kill More Nigerians Than Covid-19", 16 d'abril de 2020..

28. Human Rights Watch, "Uganda: Authorities Weaponize Covid-19 for Repression", 20 de novembre de 2020. Disponible [en línia](#).

29. Amnistia Internacional, "Philippines: President Duterte gives 'shoot to kill' order amid pandemic response", 2 d'abril de 2020. Disponible [en línia](#).

econòmica, la destrucció d'ocupació o la reducció del comerç, la inversió i les remeses, afectant principalment joves, dones i treballadors informals.³⁰

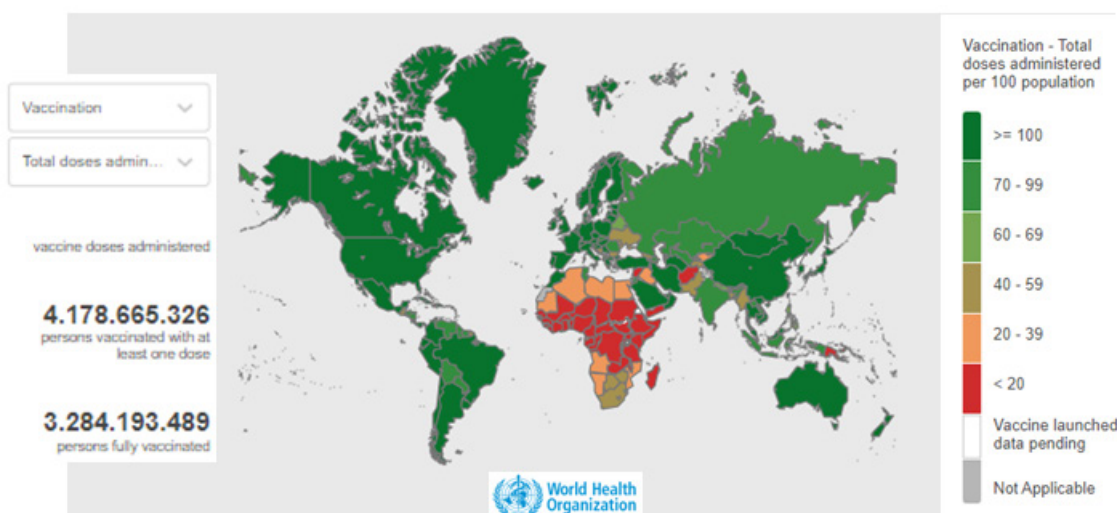
La pandèmia ha intensificat i aprofundit dinàmiques d'acaparament per Occident, posant en risc la cooperació multilateral i allunyant encara més la solidaritat i la justícia global. Aquest fet s'ha posat de manifest, per exemple, amb l'accés inequitatiu als subministres mèdics i equips de protecció, que ha posat en una situació de més vulnerabilitat i dependència als països del Sud Global. Una mostra s'observa als índexs de vacunació a nivell mundial, on la bretxa entre els països més rics i els de rendes més baixes és considerable. Fins ara, la majoria de dosis administrades a tot el món es concentren a l'hemisferi nord, sent el continent africà el que menys percentatge de la seva població han pogut immunitzar. Segons dades de l'OMS, només l'1% de la població **africana**, composta per 1.300 milions de persones, ha estat completament vacunada, i només nou països africans han complert l'objectiu de vacunar el 10% de la població contra la COVID-19 a finals de setembre del 2021.

La resolució 2565 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides havia sol·licitat enfortir els enfocaments multilaterals i la cooperació internacional per facilitar l'accés equitatiu i assequible a la vacuna de la COVID-19 – mitjançant el Centre d'Accés Global a la Vacuna COVID-19 (COVAX) – a aquells països en situacions de conflicte armat, postconflicte i emergències humanitàries, reconeixent que

les persones afectades pel conflicte i la inseguretat estan particularment en risc de quedar-se enrere.³¹ No obstant això, a finals del 2021 no s'ha fet prou per aconseguir l'accés equitatiu a les vacunes en aquests escenaris, representant els països que tenen algunes de les taxes de vacunació més baixes. Segons les dades publicades a 10 de desembre de 2021 per OCHA i el Humanitarian Data Exchange, països com el Txad, la República Democràtica del Congo, Haití, el Sudan del Sud i el Iemen només han rebut les dosis de vacunes per cobrir el 2% de la seva població, mentre que altres països com Burkina Faso, Burundi, Camerun, Etiòpia, Mali, Níger, Somàlia i Sudan ho havien fet per cobrir entre el 3-7%. Altres casos, com Síria havien rebut el 9%, la República Centreafricana el 15% i Ucraïna el 34%. Dels 30 països que tenen plans de resposta humanitària de l'ONU, El Salvador ha estat el més exitós, havent rebut dosis de vacunes per cobrir el 98% de la seva població, seguit de Colòmbia (63%), Veneçuela (60%) i Hondures i Líbia, tots dos amb 53%.³²

Aquesta discriminació i desigualtat no només ha afectat als països menys desenvolupats davant del nord global, sinó que també s'observa a les comunitats marginades de qualsevol lloc del món, entre ells col·lectius minoritaris, persones migrants, persones LGTBIQ, majors d'edat, persones amb discapacitat o nens i nenes. Un exemple d'això es va observar als EUA, on les morts registrades entre les persones afroamericanes van augmentar més del 30% els primers set mesos de l'any 2020, mentre que les morts entre els nord-americans blancs ho van fer en un 9%.³³

Mapa 4. **Vacunació: dosis totals administrades per 100 habitants (06/12/2021)**

Font OMS (Disponible [en línia](#))

30. Amnistia Internacional, "Informe 2020-2021 Amnistia Internacional. La situación de derechos humanos en el mundo", abril de 2021. Disponible [en línia](#).

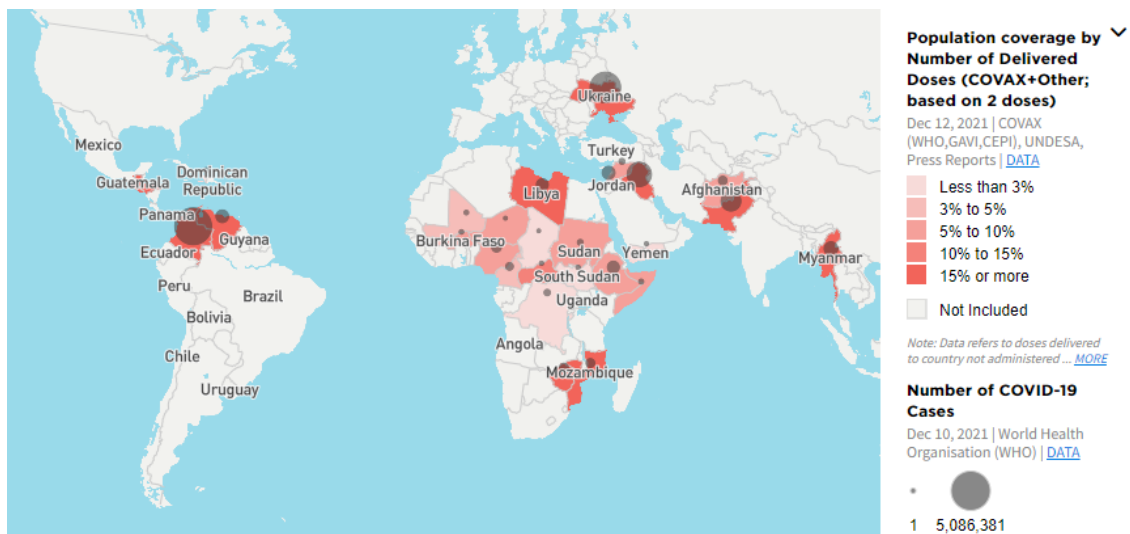
31. Consell de Seguretat de l'ONU, Resolució 2565 (2021), 26 de febrer de 2021. Disponible [en línia](#).

32. OCHA i HDX, "COVID-19 Data Explorer: Global Humanitarian Operations", Disponible [en línia](#). [Data de consulta 12/12/2021]

33. Anne Flagg *et al.*, "COVID-19's Toll on People of Color Is Worse Than We Knew," USA: The Marshall Project, 21 d'agost de 2020. Disponible [en línia](#).

Mapa 5. Operacions humanitàries mundials i cobertura de la població per número de dosis administrades (COVAX + Altres; basat en 2 dosis)

Font: OCHA i Humanitarian Data Exchange ([en línia](#))

En alguns contextos, la vacunació s'ha fet servir com a mesura discriminatòria contra una part de la població. És el cas de **Palestina**, on el govern israelià ha utilitzat la pandèmia com a mesura discriminatòria contra la població àrab. Tot i que Israel ha estat un país rellevant en el procés de vacunació contra la COVID-19 a nivell mundial, el procés s'ha desenvolupat obviant les seves responsabilitats respecte a la població palestina en qualitat de potència ocupant. Israel va oferir la vacuna a palestins i palestines residents al Jerusalem Est ocupat –a les persones que tenen estatus de residents– i, posteriorment, també va decidir incloure els més de 130.000 palestins de Cisjordània que treballen a Israel. Tot i això, l'OHCHR va denunciar que segons el que disposen les Convencions de Ginebra, Israel té l'obligació de proporcionar un accés igualitari a les vacunes a tota la població palestina de Gaza i Cisjordània.³⁴

Els col·lectius vulnerables, minories o membres de grups marginats han estat contínuament marginalitzats de diferents formes durant el període de la pandèmia a moltes parts del món. Per exemple, Freedom House va denunciar que en alguns països les mesures de restricció de mobilitat i tancament s'han aplicat de manera obertament discriminatòria a segments específics de la població, com va passar en el cas de **Bulgària** contra la població romaní; a **Kuwait** davant de les persones estrangeres; o al **Regne Unit** on les persones negres i les d'ascendència asiàtica han estat detingudes en més

proporció.³⁵ Al també va assenyalar que l'aplicació de les restriccions va tenir impactes desproporcionats en membres de certs grups marginats a diferents llocs, com per exemple a **Eslovàquia**, on assentaments romanís van ser acordonats per personal militar durant la quarantena.³⁶

Les primeres mesures de tancament de fronteres positives per a intentar controlar la disseminació del virus, també van provocar importants impactes en l'exercici dels DDHH de les persones en moviment (persones sol·licitants d'asil, persones refugiades i migrants). El tancament fronterer va ampliar la situació de vulnerabilitat de les persones migrants, que van quedar encallades, atrapades a tercers països, i en molts casos més vulnerables a la malaltia, en no comptar amb l'atenció sanitària adequada. Així mateix, António Guterres, secretari general de l'ONU, va denunciar que les persones migrants i refugiades s'han convertit en víctimes del que va denominar com un "tsunami d'odi i xenofòbia", als quals se'ls ha culpabilitzat falsament de propagar la malaltia.³⁷

El tancament de fronteres també va provocar la modificació de les rutes migratòries cap a altres de més perilloses, com és el cas d'aquelles persones que creuaven el Mediterrani per la seva zona central, desplaçant-se cap a l'oest, amb la ruta cap a les Illes Canàries com una de les més mortals. Segons estimacions d'octubre del 2020 d'ACNUR, això va provocar que una de cada 16 persones que van prendre aquesta ruta morissin o van desaparèixer

34. BBC, "Covid-19: Palestinians lag behind in vaccine efforts as infections rise", *BBC News*, 22 de març de 2021.

35. Sarah Repucci i Amy Slipowitz (2020); *Democracy under...* op.cit.

36. Amnistia Internacional, "Represión y COVID19. Abusos policiales..." op.cit.

37. Eisentraut, S., Mieke, L., Hartmann, L. i Kabus, J. (2020); "Polyandemic..." op.cit., p.62

al mar.³⁸ Així mateix, l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM) va calcular que les restriccions de mobilitat des del començament de la pandèmia van contribuir, durant els primers nou mesos del 2020, a una disminució del 33,5% en els fluxos migratoris des de l'Àfrica occidental i septentrional cap a Europa.³⁹

D'altra banda, també cal destacar l'impacte de la utilització discriminatòria de les mesures sanitàries contra subjectes de drets en situació de vulnerabilitat especial, com el representen les persones de la comunitat LGTBIQ. A l'informe de 2020 sobre la protecció contra la violència i la discriminació per orientació sexual i identitat de gènere, i centrat aquest any en els impactes de la pandèmia, de l'Expert Independent de les Nacions Unides, es va assenyalar com la pandèmia ha tingut un impacte desproporcionat sobre la població LGTBIQ reproduint i exacerbant les dinàmiques d'exclusió social i violència preexistents.⁴⁰ De forma específica, s'assenyala que les mesures han incidit en la violència psíquica i física, més vulnerabilitat econòmica, i traves per accedir a serveis i atenció sanitària, inclòs l'accés a tractaments de reemplaçament hormonal (TRH) per a persones trans i intersexuals.⁴¹ A **Uganda**, per exemple, HRW va denunciar un ús encobert de la pandèmia per fer de les persones homosexuals el blanc d'arrestos arbitraris i objecte d'abusos, després que un alberg per a persones LGTBIQ fos assaltat per veïns i forces de seguretat, i van resultar arrestades 23 persones. Després d'una cerca específica de "proves d'homosexualitat", 19 van ser acusades d'actes negligents amb probabilitat de disseminar la malaltia i "desobediència a la llei" que podrien comportar càrrecs de dos i set anys respectivament.⁴²

Finalment, els nens i nenes en situacions particulars de vulnerabilitat també han patit més efectes en el marc de la crisi sanitària. En un informe elaborat per l'Oficina del Representant Especial per a Menors en Conflictes Armats de les Nacions Unides, on s'aborden les conseqüències de la pandèmia en les vulneracions de drets que afecten nens i nenes en contextos de conflictes armats, es conclou que, si bé és difícil encara documentar certs impactes, preocupa l'increment del reclutament de menors, la violència sexual i els maltractaments ocasionats en circumstàncies de

detenció. L'informe apunta sobre un augment dels riscos de reclutament de menors com a conseqüència dels efectes de la pandèmia a causa del tancament d'escoles i l'increment de la vulnerabilitat econòmica, la pobresa i la precarietat de les famílies. També s'alerta sobre els efectes en la situació de menors empresonats en condicions altament precàries, que incrementen els riscos de contraure el virus, i les conseqüències de polítiques orientades a la contenció de la pandèmia. Finalment, l'informe també assenyala la preocupació per l'augment de les violacions i d'altres formes d'abús sexual que afecten desproporcionadament les nenes.⁴³

De la mateixa manera, UNICEF també ha denunciat que unes 10 milions de nenes s'havien sumat al total de menors en risc de contraure matrimonis forçats a la propera dècada, en part a causa del tancament d'escoles i l'augment de la pobresa ocasionat a col·lació de la pandèmia. Aquesta xifra, assenyala l'organització, amenaça de posar en risc anys d'avenços en reduir aquesta pràctica a nivell mundial.⁴⁴

Augment de les desigualtats basades en el gènere

Des d'una perspectiva de gènere, la incidència de la pandèmia i les mesures adoptades per a la seva contenció també han amplificat les desigualtats de gènere prèvies a totes les esferes. Les restriccions de mobilitat i confinament, dissenyades sense considerar la perspectiva dels impactes interseccionals de gènere, han tingut importants impactes específics per a la vida, salut i economia de les dones, incidint majoritàriament en les dones en situació de pobresa o alta vulnerabilitat, racialitzades, joves o en edat reproductiva. En aquest sentit, ONU Dones ha destacat la intensificació dels impactes econòmics sobre les dones (a causa de factors com la bretxa salarial de gènere, la feminització de la pobresa, la seva predominança en sectors informals i desprotegits, etc.); els impactes en salut (vinculats a redirecció de recursos i prioritats); l'increment del treball de cures (amb més necessitats de cures i serveis d'atenció desbordats i desigual distribució de les cures); i un increment de la violència de gènere.⁴⁵

38. UNHCR (2020) *Europe situations: data and trends - arrivals and displaced populations*, Regional Bureau for Europe Monthly Bulletin. Disponible [en línia](#).

39. Eisentraut, S., Miede, L., Hartmann, L. i Kabus, J. (2020); "Poly pandemic... op.cit.", pp.55-56

40. IE SOGI, Report to the General Assembly "Violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity during the coronavirus disease (COVID-19) pandemic", [A/75/258]. Disponible [en línia](#).

41. Royo, Murias y Navarro, "Estado de los derechos humanos en África... op.cit.

42. Ghoshal, Neela (2020); *Uganda LGBT Shelter Residents Arrested on COVID-19 Pretext*, HRW. Disponible en línia. En Royo, Murias i Navarro, "Estat dels drets humans a l'Àfrica ... op.cit.

43. Office of the Special Rapporteur of the Secretary General for Children and Armed Conflict, *Impact of the COVID-19 pandemic on violations against children in situations of armed conflict*, Nacions Unides, abril de 2021. Disponible [en línia](#).

44. UNICEF, "10 million additional girls at risk of child marriage due to COVID-19", març de 2021. Disponible [en línia](#).

45. Vilellas Ariño, Ana, "Conflictes, COVID-19 i l'agenda de dones, pau i seguretat", Apunts ECP de Conflictes i Pau, N° 11, Juliol de 2021. Disponible [en línia](#).

Phumzile Mlambo-Ngcuka, directora executiva d'ONU Dones, va assenyalar que un any després de l'inici de la pandèmia **47 milions de dones havien estat abocades a greus situacions de pobresa**, subsistint amb menys de dos dòlars al dia, i que dones a tot el món enfrontaven **elevats nivells de violència de gènere de part de les seves parelles a un nivell sense precedents**.⁴⁶ Això darrer havia estat alertat des del començament de la pandèmia per activistes feministes de diferents llocs del món, els quals van subratllar el perill que el confinament facilités un increment de la violència domèstica i basada en el gènere, així com violència sexual i la violació dels drets reproductius de les dones i les nenes.⁴⁷

L'ONG OXFAM també coincideix a ressaltar els efectes de la pandèmia i les mesures adoptades en l'amplificació de les desigualtats de gènere. Destaca que s'han amplificat les amenaces cap a les dones en matèria de seguretat, inseguretat alimentària, així com s'han vist més afectades pel deteriorament de la situació econòmica i la destrucció de llocs de treball, havent d'incrementar les tasques de cura no remunerades o veient més afectades a l'accés a la salut. L'ONG estima que 47 milions de dones i nenes van ser empeses a la pobresa extrema des de la declaració de la pandèmia, i que les 740 milions de dones que treballen a la mal anomenada economia informal⁴⁸ van veure una disminució dels seus ingressos del 60% durant el primer mes de la pandèmia. També va subratllar que en alguns països s'ha reportat un augment de fins a un 33% en la violència domèstica, estimant que es podrien esperar 31 milions de casos addicionals de violència de gènere a tot el món a causa del confinament. I en termes d'accés a la salut, OXFAM identifica un augment d'entre el 8% i el 39% en les taxes de mortalitat materna a països d'ingressos baixos i mitjans com a conseqüència de la

reducció de les cures perinatals a causa de la COVID-19.⁴⁹

D'aquesta manera, els efectes de la pandèmia i les mesures sanitàries adoptades pels governs, no només han significat una pèrdua d'ingressos puntual per a les dones, per exemple, sinó que aquests perduren en el temps contribuint a un retrocés de la igualtat econòmica, la igualtat de gènere i a l'increment de la feminització de la pobresa.

Conclusions

Els efectes en la vulneració i limitació dels DDHH i la crisi de governabilitat democràtica a nivell global que està generant la instrumentalització de les mesures adoptades per diferents governs per contenir l'expansió de la COVID-19 és possible que continuïn després de la fi de la pandèmia, ja que les noves normatives i lleis que s'estan implementant a l'anomenada "nova normalitat" seran difícils de revertir a curt termini. Actors polítics, econòmics i militars de múltiples països han tornat a aprofitar la finestra d'oportunitat que s'ha presentat amb la crisi i l'efecte de xoc per limitar i vulnerar drets, reprimir la dissidència i l'oposició, o per consolidar i incrementar desigualtats. Si bé a l'inici de la pandèmia algunes veus sostenien que la humanitat podria sortir reforçada de la crisi, consolidant valors com la solidaritat, el suport mutu o la resiliència, les evidències han posat en dubte aquestes previsions. Toca continuar treballant per tornar a revertir la regressió patida en matèria de DDHH, denunciar la vulneració de drets, protegir a qui defensa, fer recull dels aprenentatges, reconstruir comunitats i modes de vida, i sobretot, com sostenia Klein, "*fer recull de resistències per quan arribi el proper xoc*".⁵⁰

46. UN News, "[COVID-19 has exposed endemic gender inequality. Guterres tells UN Women's commission](#)", *UN News*, 15 de març de 2021.

47. UNWomen (2020) "COVID-19: Ending violence against women and girls key priorities and interventions for effective response and recovery". Disponible [en línia](#).

48. A nivell global, les dones representen fins al 89% d'aquesta força de treball vinculada a la mal anomenada economia informal, que inclou treballs com la venda ambulat, la prestació de serveis, el treball domèstic, el treball agrícola o industrial o de temporada. UN Women, "Women in informal economy". Disponible [en línia](#).

49. OXFAM International, "5 ways women and girls have been the hardest hit by Covid-19", 2021. Disponible [en línia](#).

50. Klein, Naomi (2007) *La doctrina del shock... op.cit.*, p.605

Aquesta publicació està subjecta a una llicència de Creative Commons. Es permet la reproducció total o parcial, la distribució i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de l'Escola de Cultura de Pau i no reflecteix l'opinió de l'ACCD ni de la Generalitat de Catalunya.

ecp escola de
cultura de pau

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Amb el suport:

**Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament**

**Generalitat
de Catalunya**

Escola de Cultura de Pau
Parc de Recerca, Edifici MRA,
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra (Espanya)
+34 93 586 88 42
pr.conflict.escolapau@uab.cat
escolapau.uab.cat
@escolapau
EscolaPau